

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Českého jazyka a literatury
Studijní program: Bakalářský
Studijní obor Filologie (český jazyk a literatura)
(kombinace):

SPISOVNOST A NESPISOVNOST VE VYBRANÝCH ROZHLASOVÝCH POŘADECH

STANDARD AND NON-STANDARD FORM IN SELECTED RADIO PROGRAMS

HOCHSPRACHE UND UMGANGSSPRACHE BEI DEN AUSGEWÄHLTEN RUNDFUNKSENDUNGEN

Bakalářská práce: 09-FP-KČL-B-29

Autor:

Iva Nováková

Podpis:

Adresa:

Vinaře 177

286 01, Čáslav

Vedoucí práce: PhDr. Alex Röhrich, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
45	3	0	3	17	1 cd

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra českého jazyka a literatury

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Iva Nováková
adresa: Vinaře 177, Čáslav 286 01
studijní obor (kombi- Filologie - Český jazyk a literatura
nace):
Název BP: **Spisovnost a nespisovnost ve vybraných
rozhlasových pořadech**
Název BP v angličtině: **Standard and non-standard form in selected radio
programs**
Vedoucí práce: PhDr. Alex Röhrich, PhD.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandi-
dát):

Datum:

Podpis:

Název BP:	SPISOVNOST A NESPISOVNOST VE VYBRANÝCH ROZHLASOVÝCH POŘADECH
Vedoucí práce:	PhDr. Alex Röhrich, PhD.
Cíl:	Rozbor vybraných pořadů se zaměřením na funkci spisovnosti a nespisovnosti
Požadavky:	Studium adekvátní odborné literatury, formulace vlastních závěrů na základě rozboru
Metody:	Sběr materiálu, jeho analýza a interpretace
Literatura:	<ol style="list-style-type: none"> 1. CVRČEK, Václav. Spisovnost a její zdroje. Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka, 2006, roč. 67, č. 1, s. 46-60. ISSN 0037-7031. 2. ČERMÁK, František; SGALL, Petr. Výzkum mluvené češtiny: jeho situace a potřeby. Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka, 1997, roč. 58, č. 1, s. 15-25. ISSN 0037-7031. 3. Čeština, jak ji znáte i neznáte. 1. vyd. Praha : Academia, 1996. 259 s. ISBN 80-200-0589-7. 4. ČMEJRKOVÁ, Světlá. Identita slova a prolínání hlasů v dialogu, konverzaci a institucionální komunikaci. Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka, 2002, roč. 63, č. 1, s. 26-41. ISSN 0037-7031. 5. DANEŠ, František; JEDLIČKA, Alois; HÁLA, Bohuslav. O mluveném slově. 1. vyd. Praha : SPN, 1954. 6. HAUSENBLAS, Karel. Výstavba jazykových projevů a styl. 1. vyd. Praha : Universita Karlova, 1971. 184 s. 7. HOFFMANNOVÁ, Jana; MÜLLEROVÁ, Olga. Čeština v dialogu věkově rozdílných mluvčích. Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka, 2002, roč. 63, č. 1, s. 1-14. ISSN 0037-7031. 8. HRONEK, Jiří. Obecná čeština. 1. vyd. Praha : Universita Karlova, 1972. 160 s. 9. HRONEK, Jiří; SGALL, Petr. Sbližování spisovné a obecné češtiny. Naše řeč, 1999, roč. 82, č. 4, s. 184-191. ISSN 0027-8203. 10. Jazyk a kultura vyjadřování : Milanu Jelínkovi k pětasedmdesátinám. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1998. 212 s. ISBN 80-210-1801-1. 11. JIRÁK, Jan. Diskuse o užívání spisovné češtiny z hlediska medializace veřejné a soukromé komunikace. Naše řeč, 2006, roč. 89, č. 1, s. 15-20. ISSN 0027-8203.

12. MÜLLEROVÁ, Olga. Úlohy moderátora v rozhlasovém diskusním pořadu Radioforum. Naše řeč, 1999, roč. 82, č. 4, s. 169-183. ISSN 0027-8203.
13. MÜLLEROVÁ, Olga; HAVLOVÁ, Eva. Poznámky k textové výstavbě rozhlasového pořadu Dobré jitro. Naše řeč, 1993, roč. 76, č. 1, s. 19-25. ISSN 0027-8203.
14. NEBESKÁ, Iva. Jazyk, norma, spisovnost. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 159 s. Acta Universitatis Carolinae, Philologica ; Monogr. 126-1995. ISBN 80-7184-144-7.
15. SGALL, Petr; HRONEK, Jiří. Čeština bez příkras. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1992. 181 s. ISBN 80-85467-29-1.
16. Spisovná čeština a jazyková kultura 1993 : sborník z olomoucké konference 23.-27.8. 1993. 2. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. ISBN 80-85899-02-7.
17. STANĚK, Vladimír. Příspěvek k charakteristice jazyka a stylu rozhlasové reportáže. Naše řeč, 1998, roč. 81, č. 1, s. 13-20. ISSN 0027-8203.
18. STICH, Alexandr. Jazykověda - věc veřejná. Vyd. 1. Praha : NLN, 2004. 335 s. ISBN 80-7106-678-8 (váz.).
19. SVOZILOVÁ, Nad'a. Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině : (jazykové sloupky z Literárních novin 1992-99). Vyd. 1. Jinočany : H & H, 2000. 171 s. ISBN 80-86022-64-1 (brož.).

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

V Liberci dne: 23. 4. 2010

Iva Nováková

Poděkování:

Děkuji všem, bez nichž bych asi nikdy svoji práci nedokončila. Vedoucímu práce PhDr. Alexi Röhrichovi, Ph.D., děkuji za zasvěcené vysvětlování problémů tvorby bakalářské práce a za podnětné rady.

Spisovnost a nespisovnost ve vybraných rozhlasových pořadech

Nováková Iva

BP-2010

Vedoucí BP: PhDr. Alex Röhrich, Ph.D.

Resumé

Práce se zabývá spisovností a nespisovností v promluvě moderátorů u vybraných rozhlasových pořadů Českého rozhlasu, Evropy 2 a Rádia Beat. Uvádíme charakteristiky spisovného a nespisovného jazyka a pojmů s nimi spojených. Předkládáme též stručný historický vývoj spisovného jazyka. V analytické části se zabýváme charakteristikou tří rozhlasových pořadů (Ranní radiožurnál na Českém rozhlasu, Ranní show Evropy 2, Kachna k snídani na Rádiu Beat) a navazujeme rozbořem projevů jejich moderátorů. V závěru hodnotíme a porovnáváme jejich vyjadřování v rozličných jazykových rovinách.

Klíčová slova: spisovnost, nespisovnost, norma, hovorová čeština, kultura projevu.

Standard and non-standard language forms on selected radio programs

Summary

This thesis deals with the standard and non-standard language forms used by different moderators on selected radio programs broadcast on Český rozhlas, Evropa 2 and Radio Beat. We will present the characteristics of standard and non-standard language and the concepts associated with them as well as a brief historical outline of the development of standard language. The characteristics of the three radio programs (Ranní radiožurnál on Český rozhlas, Ranní show on Evropa 2, Kachna k snídani on Radio Beat) will be analyzed together with an analysis of the expressions used by the moderators. In conclusion, we will evaluate and compare their expressions using a variety of language levels.

Key words: standard and non-standard language forms, norm, conversation standard language form, public speaking and elocution.

Hochsprache und Umgangssprache bei den ausgewählten Rundfunksendungen

Diese Arbeit beschäftigt sich mit der Benutzung der Hoch- und Umgangssprache bei den ausgewählten Rundfunksendungen von Český rozhlas, Evropa 2 und Radio Beat. Es werden hier Charakteristiken der Hoch- und Umgangssprache sowie damit zusammenhängende Begriffe präsentiert. Es wird auch kurze historische Entwicklung der Standardsprache vorgestellt. Der analytische Teil widmet sich der Charakteristik von drei Rundfunksendungen (Ranní radiožurnál na Českém rozhlasu, Ranní show Evropy 2, Kachna k snídani na Rádiu Beat), an die dann die Redeanalyse von Moderatoren anknüpft. Zusammenfassend werden die Moderatorausdrücke von verschiedenen sprachlichen Niveaus bewertet und verglichen.

Schlüsselwörter: Hochsprache, Umgangssprache, Norm, Konversationsprache, Sprechtechnik.

Obsah

1 Úvod	- 11 -
2 Charakteristika českého jazyka	- 12 -
2.1 Spisovný jazyk	- 12 -
2.1.1 Kodifikace	- 12 -
2.1.2 Norma	- 13 -
2.1.3 Úzus	- 13 -
2.2 Nespisovná čeština	- 14 -
3 Vývoj spisovného jazyka	- 16 -
3.1 Úvod	- 16 -
3.2 Od počátků do konce 11. století	- 16 -
3.3 12. – 13. století	- 17 -
3.4 14. století	- 17 -
3.5 Doba husitská	- 18 -
3.6 16. století	- 18 -
3.7 Období baroka	- 19 -
3.8 Národní obrození	- 19 -
3.9 19. století	- 20 -
3.10 20. století	- 20 -
4 Charakteristika pořadů	- 22 -
4.1 Radio Beat	- 22 -
4.2 Český rozhlas 1 Radiožurnál	- 23 -
4.3 Evropa 2	- 24 -
5 Spisovnost a nespisovnost v projevech Leoše Mareše	- 26 -
5.1 Zvuková rovina	- 26 -
5.1.1 Foném j	- 27 -
5.1.2 Implicitní výslovnost souhlásek	- 27 -
5.1.3 Záměna souhlásek	- 28 -
5.1.4 Zkracování samohlásek	- 28 -

5.1.5 Prodlužování samohlásek	- 28 -
5.1.6 Protetické v-	- 29 -
5.1.7 Hezitační zvuky	- 29 -
5.2 Morfologická rovina	- 29 -
5.3 Lexikální rovina	- 31 -
5.4 Syntaktická rovina	- 32 -
5.4.1 Zvláštnosti větné stavby	- 32 -
5.4.2 Odchyly od pravidelné větné stavby	- 32 -
5.4.3 Větný ekvivalent.....	- 33 -
5.4.4 Dodatečné připojování větných členů	- 33 -
5.5 Hodnocení Marešova projevu	- 34 -
6 Spisovnost a nespisovnost v projevech Petra Krále	- 35 -
6.1 Zvuková rovina.....	- 35 -
6.2 Morfologická rovina.....	- 36 -
6.3 Lexikální rovina	- 36 -
6.4 Syntaktická rovina	- 36 -
6.5 Hodnocení Králova projevu	- 37 -
7 Spisovnost a nespisovnost v projevech Katky Kolínkové.....	- 38 -
7.1 Zvuková rovina.....	- 38 -
7.2 Morfologická rovina.....	- 39 -
7.3 Lexikální rovina	- 39 -
7.4 Syntaktická rovina	- 40 -
7.5 Hodnocení projevu Kolínkové	- 40 -
8 Závěr.....	- 42 -
9 Seznam použité literatury	- 44 -

1 Úvod

Úkolem této bakalářské práce je popsat spisovnost a nespisovnost ve vyjadřování moderátorů různých rozhlasových pořadů.

V teoretické části popíšeme spisovný jazyk a s ním související pojmy, jako jsou norma, úzus a kodifikace a uvedeme charakteristiku nespisovného jazyka. Poté se podrobněji rozepíšeme o historickém vývoji spisovného jazyka, abychom se v praktické části mohli zaměřit na jeho současnou podobu.

V praktické části budeme pozorovat vyjadřování tří moderátorů ranních show různých rádií. Vybrali jsme Petra Krále z Českého rozhlasu Radiožurnálu, Katku Kolínkovou z Radia Beat a Leoše Mareše z Evropy 2.

Cílem práce je provést rozbor projevů moderátorů jednotlivých rozhlasových pořadů se zaměřením na funkci spisovnosti a nespisovnosti. Budeme zkoumat využití jazykových prostředků ze všech jazykových rovin a zanalyzujeme důsledek jejich použití. Pokusíme se o komparaci jednotlivých výsledků bádání a v závěru je shrneme.

Moderátoři by podle mého názoru měli mluvit spisovně, jelikož jsou jejich projevy veřejné. V připravených, většinou čtených, projevech tomu tak nejspíš bude. V nepřipravených projevech, ve kterých musejí například rychle zareagovat, pravděpodobně ve větším počtu případů spisovnou podobu řeči nedodrží. Výše zmíněné ranní show jsou zaměřené na různé posluchače, je tedy možné, že formy projevu se budou lišit. Očekáváme kultivované, spisovné projevy moderátorů, jakožto mluvních vzorů pro veřejnost. Pokud se naše očekávání nenaplní, pokusíme se ukázat při jakých příležitostech se tak děje a jaké jsou důsledky.

2 Charakteristika českého jazyka

2.1 Spisovný jazyk

(standard) je „jazykový systém jednotný pro celou národní pospolitost v daném časovém úseku, uzpůsobený pro různé komunikační funkce (včetně funkcí krajně intelektualizovaných) a vybavený funkcí národně reprezentativní, z čehož vyplývá pro všechny příslušníky daného národa povinnost zachovávat jeho jednotu“¹, uvádí Jelínek. Prostředky spisovného jazyka dělíme na hovorové, neutrální a knižní. Cvrček ve svém článku Spisovnost a její zdroje uvádí, že spisovná čeština je jazykem veřejné a oficiální komunikace, ale výzkumy ukazují, že do veřejných (neoficiálních) projevů stále častěji pronikají i prostředky považované za nespisovné.

2.1.1 Kodifikace

Spisovný jazyk je kodifikován v kodifikačních příručkách. Podle Ivy Nebeské je „předmětem kodifikace zaznamenání (registrace) soudobých noremných prostředků; samozřejmě nikoli jakékoli zaznamenání, ale výsledek odborného zpracování jazykovědců, který má formu autoritativních příruček. Za důležitý, ne-li nejdůležitější předpoklad kodifikace se v teorii Pražské školy považuje poznání soudobé normy. Kodifikovány nejsou všechny noremné prostředky (tj. prostředky pravidelně užívané a považované za závazné), ale pouze prostředky spisovné. Kodifikována je tedy pouze norma spisovná.“² Klíčovými rysy kodifikace jsou explicitnost, odlišující kodifikaci od normy, závaznost, chápána jako správnost, a funkčnost, která je cílovým rysem kodifikace. Čechová (2000) uvádí, že kodifikovaná norma je zachycena ve slovnících (lexi-

¹ NEBESKÁ, Iva. *Jazyk, norma, spisovnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. Acta Universitatis Carolinae, Philologica ; Monogr. 126-1995. s. 45. ISBN 80-7184-144-7.

² Tamtéž, s. 37.

kální norma), v mluvnicích (gramatická norma), v pravidlech českého pravopisu (pravopisná norma) a v pravidlech české výslovnosti (výslovnostní norma), ostatní útvary jazyka takto kodifikovanou normu nemají.

2.1.2 Norma

Zmínili jsme pojem norma, proto uvedeme i její charakteristiku. Normu podrobněji vymezuje A. Stich (1974): Je to „soubor všeobecně uznaných, kolektivně přijatých a respektovaných konkrétních jazykových prostředků (slovoform, lexikálních jednotek), abstraktních schémat (např. syntaktických struktur) a principů, podle nichž jsou elementy jazykového systému navzájem spjaty (např. pravidel pro tvoření slov odvozováním, pravidel pro morfologické začlenění nových lexikálních prostředků, včetně slov přejatých aj.).“³ Jelikož toto pojetí normy zahrnuje jak reálné, tak potenciální jazykové prostředky, uvedeme ještě obecnější charakteristiku normy. Iva Nebeská uvádí: „Norma je vymezena jednak jako soubor ustálených, tj. pravidelně užívaných jazykových prostředků (gramatických a lexikálních), jako společenská realizace jazykového systému, jednak jako soubor pravidel a zákonitostí jejich užívání,“⁴ přičemž využívá citace několika českých lingvistů (Doležel 1955; Havránek – Jedlička 1988, Hlavsa 1988, Chloupek 1988 a další). Norma se vyvíjí, je dynamická, oproti kodifikaci, která je ve své platnosti statická.

2.1.3 Úzus

Výše uvedená norma je často spojovaná s územ. „Předmětem úzu je inventář jazykových prostředků a jejich pravidelné užívání. ...Z toho vyplývá jednak jejich bezpříznakovost (obvyklost, samozřejmost), jednak společenská

³ NEBESKÁ, Iva. *Jazyk, norma, spisovnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. Acta Universitatis Carolinae, Philologica ; Monogr. 126-1995. s. 44. ISBN 80-7184-144-7.

⁴ Tamtéž, s. 44.

povaha úzu. Dalšími rysy úzu jsou implicitnost a interiorizace,⁵ Dále Nebeská uvádí, že úzus obsahuje jevy, vyskytující se v jazykové praxi, obecně přijaté a ustálené způsoby dorozumívání, společenskou obvyklost, pravidelné užívání jazykových prostředků, reflexe normy v praxi; úzus na rozdíl od normy není jev prestižní povahy.

Spisovná čeština se používá v kultivovaných projevech, ve školách, na úradech, v hromadných sdělovacích prostředcích, ve vědě, v administrativě, tedy vždy když se od mluvčího očekává reprezentativní, oficiální vyjadřování, ve kterém se objevují prostředky neutrální, hovorové, v psaném projevu i prostředky knižní a archaické.

2.2 Nespisovná čeština

(substandard) je oproti spisovné češtině územně a sociálně diferenciována.

- a) Územní diferenciacie zahrnuje interdialekty (nadrážecní) a dialekty (nářečí), jež se nevyužívají v oficiálním styku, ale v běžné mluvě. Existují nářečí slezská, moravskoslovenská, hanácká, středomoravská, středočeská, jihozápadočeská, severovýchodočeská. Nářečí se v dané oblasti užívá v běžném, nikoli oficiálním styku. Na podkladě středočeského nářečí vznikla obecná čeština, jejíž stručnou charakteristiku uvedeme na citaci Sgalla a Hronka: „Jejími nejvýraznějšími znaky v současné době jsou jednak tvary přídavných jmen *velkej, velkýho, velkejch* apod., jednak i řada různých tvarů a hláskových podob jako *domama, po Polákách, vokno, mlejn*. To jsou prvky pro obecnou češtinu charakteristické, které i přes zmíněné kolísání jen poměrně málokdy pronikají do projevů vcelku spisovných. ...Na druhé straně je tu řada jevů méně výrazných (většinou se nevyskytují tak často), které do spisovného ja-

⁵ NEBESKÁ, Iva. *Jazyk, norma, spisovnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. Acta Universitatis Carolinae, Philologica ; Monogr. 126-1995. s. 35. ISBN 80-7184-144-7.

zyka pronikají nebo už pronikly, jako polívka, tisknul, obejmutí, loď, bez třech.“⁶

- b) Sociální diferenciace zahrnuje slangy (nespisovné výrazivo zájmové skupiny), profesní mluvu (mluva příslušníků stejného povolání, stejné profese) a argot (mluva společensky izolovaných, sociálně vyřazených vrstev – vězni, zloději, prostitutky...).

Mluvčí většinou nevyužívají buď jen spisovného jazyka, obecné češtiny nebo čistého nářečí. Jednotlivé útvary jazyka do sebe přecházejí, kombinují jazykové prostředky, směšují se.

⁶ SGALL, Petr; HRONEK, Jiří. *Čeština bez příkras*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1992. s.19. ISBN 80-85467-29-1.

3 Vývoj spisovného jazyka

3.1 Úvod

„Historii vlastní spisovné češtiny lze rozčlenit na její přípravné období, na fáze jejího vstupu na literární scénu, na postupné vyrovnávání s jejími střeoevropskými požadavky, na její následné zapojování do celoevropského humanistického proudu a na její osudy v následující epoše barokní. Na ni pak navazuje sledování obrozenského úsilí, jehož bylo zapotřebí k zahrazení fatálních mezer, které v předchozí epoše vznikly, a jeho hlavních aktérů. Po polovině 19. století bylo toto dílo zdárně završeno a čeština se včlenila jako plnoprávný člen do souboru evropských spisovných jazyků. Zároveň se od ní definitivně odloučila její nejbližší sestra slovenština, aby se na této scéně uplatnila zcela samostatně. Nebezpečné peripetie 20. století češtinu už pak naštěstí neohrozily. Zrychlené jeho děje byla schopna bez újmy sledovat a aktivně používat.“⁷

3.2 Od počátků do konce 11. století

Roku 863 přináší na Velkou Moravu Cyril a Metoděj staroslověnštinu, liturgický jazyk, který měl sloužit jako srozumitelný, domácí jazyk při kázáních. Základem staroslověnštiny se stala nářeční podoba řeči slovanského obyvatelstva soluňského okolí a „možná i ústní kulturní dialekt širšího slovanského regionu balkánského.“⁸ Jelikož na Moravě již existoval místní kulturní dialekt, přizpůsoboval se mu i nový jazyk a vznikla tzv. moravská staroslověnština. Je reprezentována nejstarším dosud známým slovanským rukopisem zvaným Kyjevské listy, který je datován do 10. století. Později se začala vyvíjet česká sta-

⁷ *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno : Host, 2009. s. 7-8. ISBN 978-80-7294-311-1 (brož.).

⁸ Tamtéž, s. 14.

roslověnská redakce, a tak můžeme na přelomu 10. a 11. století zaznamenat vznik písně Hospodine, pomiluj ny.

3.3 12. – 13. století

Ve 12. století začala plnit funkci kulturního jazyka latina. Obraz českého spisovného jazyka z tohoto období tedy získáváme nesnadno. V latinských textech se objevují bohemika (česká vlastní jména, osobní nebo místní jména). Na počátku 12. století narážíme na nejvíc bohemik v Kosmově Kronice české. Vedle bohemik začínají pronikat také glosy („pokusy o překlad cizojazyčného, nejčastěji latinského textu“⁹), psané latinkou. Největší význam mají glosy Vídeňské (v počtu 122) a Svatořehořské (asi 180). Těmito ranými pokusy o užívání češtiny v literatuře se navázalo na církevněslovanskou tradici. Ve 13. století mají glosy již ryze českou podobu a nadále se šíří. Na počátku tohoto století se objevuje také první důkaz použití češtiny v administrativní funkci. Byl jím zápis o donaci připsaný do základní listiny kapituly litoměřické. Později nacházíme i různé překlady větných celků např. v Homiliáři opatovickém nebo zlomky Mnichovské, další glosy např. v Žaltáři glosovaném muzejním. Z poslední třetiny 13. století se dochovaly dokonce již původní literární skladby Ostrovská píseň a Kunhutina modlitba.

3.4 14. století

„Ze začátku 14. století je dochována už poměrně bohatá staročeská literatura, která byla už žánrově a stylisticky diferencovaná, vznikaly veršované skladby duchovní i světské epiky i skladby duchovní a profánní lyriky, později i dramatické výjevy a od poloviny 14. století se objevuje i próza.“¹⁰

⁹ *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno : Host, 2009. s. 33. ISBN 978-80-7294-311-1 (brož.).

¹⁰ Tamtéž, s. 40-41.

Ve 14. století již spisovný český jazyk rozlišoval vysoký a nízký styl, prosazoval se v literární tvorbě. Svou jazykovou jednotou, formovou vyspělostí a žánrovou diferenciací navázal na tradici předcházejícího století. K nejvýznamnějším literárním památkám dané doby řadíme Vokabulář, Bohemář a Glosář, obsahující českou terminologii, a Život svaté Kateřiny.

3.5 Doba husitská

Doba husitská přinesla počestění dvojjazyčných měst, čeština se dostávala do městských knih, odkud mizela němčina. Postupně se český jazyk začal uplatňovat i ve vědě. Mistr Jan Hus se snažil svými kázáními sblížit tradiční literární jazyk s dobovým mluveným územ. Kolem roku 1411 vznikl Husův latinský spis De orthographia bohemica (první spis zabývající se jazykem, jehož hlavní myšlenkou je opuštění spřežkového pravopisu).

3.6 16. století

V 16. století se český jazyk stále více zdokonaloval. Jazykovou kvalitu dokládá překlad bible – Bible kralická. Jan Blahoslav, iniciátor překladu, přeložil Nový zákon, ostatní části přeložil kolektiv bratrských překladatelů. Do jazyka pronikají slova latinského původu, usiluje se však o nezatlačení synonym domácího původu. Sjednotil se pravopisný úzus, tzv. pravopis bratrský realizuje zásady diakritického pravopisu. Interpunkce jednoduchá byla nahrazena třístupňovou, k jejímuž ustálení výrazně přispěl knihtisk. K ustálení jazyka přispěly však i teoretické práce o jazyce a slovníky. Roku 1533 vyšla v Náměšti nad Oslavou Grammatika česká. Obsahovala část Ortographia (Beneš Optát, Petr Gzell) a Etymologia (Václav Philomates). Jan Blahoslav ji poté doplňoval o vlastní poznámky nazvané Přidání některých věcí k Grammatice české příhodných. Základem pro další popisy češtiny se stala první skutečná

mluvnice česká – Grammaticae bohemicae libri II od Vavřince Benedikta Nudožerského z roku 1603.

3.7 Období baroka

Po Bílé hoře přichází období úpadku českého spisovného jazyka, zároveň ale zvýšený teoretický zájem o český jazyk. Vyšlo několik gramatik a příruček, které ovšem měly různou úroveň. Roku 1660 vyšla pětidílná Grammatica Boemica Jana Drachovského. Jeho práci posmrtně vydal Matěj Václav Šteyer, který roku 1668 sám vydal knížku Žáček aneb Výborně dobrý způsob, jak se má dobře po česku psáti neb tisknouti, jež je psaná formou žákovských otázek a učitelových odpovědí. Latinsko-česky sepsal Jiří Konstanc Brus jazyka českého (Lima linguae Bohemicae 1667). Poslední významnou gramatikou období baroka se stala Čechořečnost seu Grammatica linguae Bohemicae (1672) Václava Jana Rosy, o níž se opírala Grammatica Slavico-Bohemica Pavla Doležala z roku 1746.

3.8 Národní obrození

V době národního obrození propukla snaha vzbudit zájem o český jazyk. Bylo potřeba ho kodifikovat a ustálit. Východiskem kodifikace byl jazyk děl starší české literatury. Nejdůležitějším dílem se stala Dobrovského gramatika Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache (1809). Slovní zásoba byla obohacována přejímáním slov z cizích jazyků, zařazením slov z dialektů, obnovením zapomenutých staročeských slov, odvozováním, skládáním a až na posledním místě doslovným překladem. Byly vytvořeny základy novodobé české odborné terminologie. V letech 1834–1839 byl vydán Jungmannův Slovník česko-německý. V době národního obrození byla čeština opět uvedena do všech funkcí kulturního jazyka.

3.9 19. století

Pro charakteristiku vývoje jazyka v 19. století uvádíme citaci Šlosara: „Toto období přineslo lexikální obohacení spisovného jazyka, postupné konstituování hovorové češtiny a spontánní vývoj spisovného jazyka, který byl někdy v nesouladu s dobovou jazykovou teorií. V jeho závěru pak byla norma spisovné češtiny díky Gebauerovi moderněji a adekvátněji zpracována.“¹¹ Gebauerova Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské I-II vyšla v roce 1890. Do umělecké tvorby se dostává lidový jazyk (Tyl, Němcová, Mácha, Borovský).

3.10 20. století

Ve 20. století se upevňovala norma spisovného jazyka i v grafickém obrazu – vyšla první Pravidla českého pravopisu (1902). Gebauerova kodifikace se stala základem školských učebnic až do druhé světové války. Hojně se používala hovorová čeština, stíraly se nářeční rozdíly, obecná čeština se rozšiřovala i mimo středočeské území. Rozvíjely se slangy a profesní mluva. Do jazyka prózy pronikají hovorové prvky a tím ho zživotňují. Nová slova jsou přejímána z ruštiny a později hlavně z angličtiny. Roku 1971 je dokončen Slovník spisovného jazyka českého, který obsahuje 192 000 slov. Pro doplnění novější slovní zásoby vychází *Nová slova v češtině* a *Akademický slovník cizích slov* (1995). Od roku 1994 je budován zdroj jazykových dat – Český národní korpus, který poskytuje spolehlivý obraz psaného jazyka a jeho vývojových tendencí. Poslední pravopisná úprava proběhla roku 1993 a kvůli bouřlivým diskuzím byl o rok později vydán *Dodatek k Pravidlům českého pravopisu*. První poválečnou gramatikou se stala *Mluvnice spisovné češtiny* (1947-1949) Františka Trávníčka. Bohuslav Havránek a Alois Jedlička vydali o tři roky později

¹¹ *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno : Host, 2009. s. 122. ISBN 978-80-7294-311-1 (brož.).

Českou mluvnici. Nejrozsáhlejší dílo však představuje třísvazková vědecká Mluvnice češtiny vydaná v osmdesátých letech Ústavem pro jazyk český. „V polovině devadesátých let vznikly dvě mluvnice se zaměřením na širší čtenářský okruh: kolektivní dílo bohemistů z brněnské filozofické fakulty Příruční mluvnice češtiny (1995) a příručka Čeština - řeč a jazyk (1996), zpracovaná kolektivem lingvistů pražských.“¹² Začíná se mluvit o specifické české formě diglosie. Podle Daneše se „o diglosii mluví tehdy, kdy v nějakém jazykovém společenství existují dvě variety téhož jazyka vedle sebe v celém společenství, přičemž každá z obou variet se uplatňuje v odlišných souborech funkcí. Česká jazyková situace připomíná diglosii v tom smyslu, že spisovná čeština neplní funkci běžného dorozumívacího prostředku; uvádí se, že se v této funkci uplatňuje tzv. čeština obecná.“¹³

¹² *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno : Host, 2009. s. 135. ISBN 978-80-7294-311-1 (brož.).

¹³ DANEŠ, F. Pojem „spisovného jazyka“ v dnešních společenských podmínkách. In *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe : Věd. konf. Houštka u Staré Boleslavi 3.-5. září 1986, katedra čes. jazyka a lit. pedagogické fak. Univ. Karlovy* : [Sborník referátů]. 1. vyd. Praha : Univ. Karlova, 1988. s. 24. Sborníky pedagog. fak. Univerzity Karlovy.

4 Charakteristika pořadů

4.1 *Radio Beat*

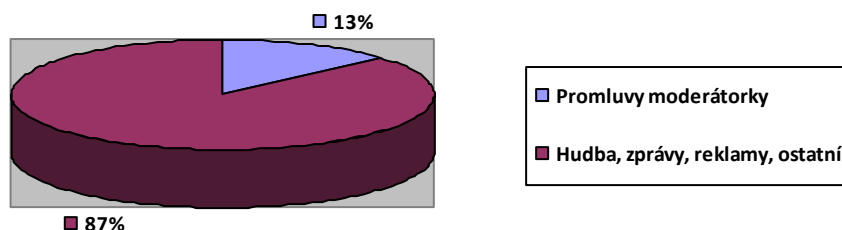
Ranní show na Radiu Beat moderuje Katka Kachna Kolínková. V éteru ji můžeme slyšet každý všední den ráno mezi šestou a devátou hodinou. Pořad zahrnuje spoustu rockové muziky a novinek ze světa rocku, zprávy, reklamy, rubriku menšinových sportů a dopravu. Kolínková uvádí různé novinky ze světa, pozvánky na ostatní pořady Beatu a komentuje dopravu. Zprávy a menšinové sporty čte moderátor Petr Šimáček, který občas okomentuje i dopravu místo Kolínkové. Celý program nemá přesně stanovený čas, kdy mají zaznít zprávy nebo doprava, můžeme ale díky pozorování říci, že v jedné hodině jsou hlavní zprávy vysílány vždy v prvních deseti minutách, i když nezačínají přesně v celou. Přehled krátkých zpráv zaznívá mezi třicátou pátou a čtyřicátou minutou a rubriku menšinových sportů můžeme zpravidla slyšet kolem dvacáté minuty. Doprava zaznívá také nepravidelně, zato velmi často. Nemůžeme tedy zapnout rádio s vědomím, že teď budou vysílat zprávy, protože časový harmonogram není pevně stanoven ani dodržován. Oba moderátoři při svých promluvách většinou uvedou aktuální čas. Mezi sebou nekomunikují, pouze se pozdraví. Radio Beat je zaměřeno na specifickou skupinu posluchačů, a to na milovníky rockové hudby. Z projevů moderátorky se tak často dozvídáme novinky ze světa rocku, jako jsou data plánovaných koncertů, nově vydaná alba domácích i zahraničních interpretů, bližší informace o okolnostech vzniku písní i o interpretech.

Celkový podíl promluv moderátorky z celého ranního vysílání uvádíme přehledně v procentech v Grafu 1.

Tabulka 1

Ranní show	Počet sekund
Promluvy moderátorky	1430
Hudba, zprávy, reklamy, ostatní	9370
Celkem	10800

Graf 1

4.2 Český rozhlas 1 Radiožurnál

Čtyřhodinová ranní show je ve vysílání Radiožurnálu každý všední den ráno od pěti do devíti hodin. Pořadem provází Petr Král. Program je rozdělen na zprávy, vysílané každou čtvrt hodinu, reportáže, rozhovory, přehled tisku a Ranní interview. Prostor mezi jednotlivými oddíly vyplňuje hudba. Časový harmonogram je přesně dodržován a moderátor vždy navíc ohlásí přesný čas. Petr Král uvádí jednotlivé reportáže, vede dialogy s hosty ve studiu nebo na telefonu a odkazuje na pořady, které budou vysílány později v týž den. Čtení zpráv mají na starosti moderátorské dvojice, které sice s Petrem Králem nekomunikují, ale často mu předávají slovo a uvádějí jeho další promluvy. Na internetových stránkách Českého rozhlasu je k dispozici i archiv pořadů, kde je možno poslechnout si jednotlivé pořady a zprávy znovu. Díky přesně dodržovanému harmonogramu je možno zapnout rádio s vědomím, že uslyšíme např. přehled denního tisku nebo zprávy. Pokud si poslechneme alespoň část ranní show na Radiožurnálu např. u snídaně, či na cestě do práce, dostaneme ucelené informace o novinkách a dění u nás i ve světě, které nahradí čtení no-

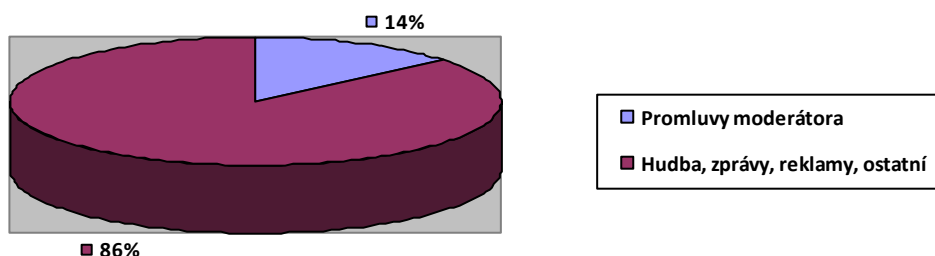
vin i ranní surfování na internetu. Pořad má vysokou informační hodnotu a je zaměřen na všeobecného posluchače.

Celkový podíl promluv moderátora z celého ranního vysílání uvádíme přehledně v procentech v Grafu 2.

Tabulka 2

Ranní show	Počet sekund
Promluvy moderátora	1991
Hudba, zprávy, reklamy, ostatní	12409
Celkem	14400

Graf 2

4.3 Evropa 2

Ranní show na Evropě 2 uvádí dva moderátoři, Leoš Mareš a Patrik Hezucký, spolu se zprávařkou Lucií Šilhánovou. Pořad trvá tři hodiny a vysílá se každý všední den ráno od šesti do devíti hodin. Program Evropy 2 se od ostatních rádií liší počtem moderátorů. Ti tak spolu mohou vést dlouhé dialogy, které jsou většinou nepřípravené, vznikají spontánně. Oba moderátoři se navzájem doplňují, většinou však mluví Leoš Mareš. Zbytek pořadu tvoří hudba, zprávy a reportáže. Součástí je také krátký pořad Zpátky do minulosti, vytvořený oběma moderátory, který je k dispozici ke stažení z webových stránek. Ranní show na Evropě 2 je zaměřena hlavně na mladší generaci, což se projevuje na tématech rozhovorů, na informacích, které moderátoři považují za nutné sdělit posluchačům. Často tak slyšíme rozhovory o skandálech celebrit a podobně. Leoš Mareš obvykle sděluje novinky, které našel v tisku nebo

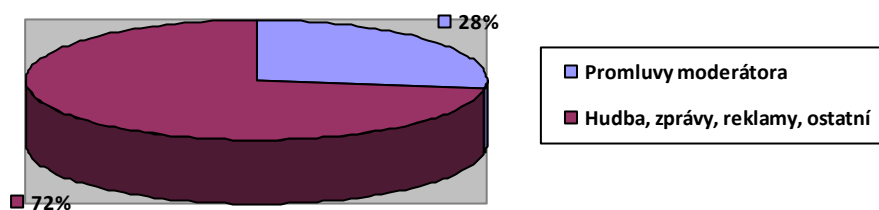
na internetu. Jejich obsah však nepřečte celý. Zmíní pouze začátek, poté sám, nebo se svým kolegou vymyslí nereálný příběh, jak by to vše mohlo dopadnout, a teprve potom uvede pravou verzi.

Celkový podíl promluv moderátora z celého ranního vysílání uvádíme přehledně v procentech v Grafu 3.

Tabulka 3

Ranní show	Počet sekund
Promluvy moderátora	2978
Hudba, zprávy, reklamy, ostatní	7822
Celkem	10800

Graf 3

5 Spisovnost a nespisovnost v projevech Leoše Mareše

Projev Leoše Mareše je vždy poměrně dlouhý, i když nedává svým kolegům moc prostoru k vyjádření. Celá ranní show je postavena hlavně na jeho osobě. Patrik Hezucký mu ale odpovídá, reaguje a často si skáčou do řeči a nenechají se navzájem ani domluvit. V takových případech se stává jejich komunikace nesrozumitelnou. V projevech Leoše Mareše se mísí spisovné i nespisovné a spisovné prvky. Projev pak působí velmi nepřirozeně, měl by se zaměřit pouze na spisovnou češtinu, nebo mluvit nespisovně, protože již zmiňované prolínání obou vrstev jazyka není vhodné pro veřejný projev. Využití nespisovného jazyka v jeho projevu zapříčiňuje fakt, že jde o projev nepřipravený. Je v něm poznat, kdy začíná číst určitý text a kdy mluví spatra. Při čtení textu mluví spisovně, poté ale začne zmiňovat své názory nebo rozvádí původní text do nereálného příběhu a v tu chvíli nastává obrat a slyšíme převážně řeč nespisovnou.

V další části BP budeme analyzovat jednotlivé jazykové roviny v projevu Leoše Mareše. Pojmenujeme a uvedeme příklady chyb, kterých se ve svém projevu dopouští. Zhodnotíme, zda mluví adekvátně veřejnému projevu, nebo zda se nechává ovlivnit cílovou skupinou, na kterou je pořad zaměřen. Jednotlivé příklady se snažíme při výčtech uvádět v pořadí, v jakém v pořadu zazněly.

5.1 Zvuková rovina

Zvukovou stránkou jazyka se zabývá hláskosloví. Zahrnuje fonetiku (zabývající se akustickou stránkou řeči), fonologii (zkoumající funkci zvukových prostředků), ortoepii (soubor pravidel správné výslovnosti) a ortofonii (soubor a popis zásad správné artikulace hlásek). Ve zvukové rovině se zamě-

říme na výslovnost. Budeme pozorovat délku hlásek, využití protetického v-, výskyt hezitačních zvuků atd.

5.1.1 Foném j

Pro Leoše Mareše je typické obecněčeské vynechávání fonému *j* na začátku slov. V jeho projevu tak často slyšíme sloveso být v tvarech různých osob bez počátečního *j*-, jako například *Já sem ten příběh neslyšel do konce; Ty seš bezpocitová; Co si dostal k narozeninám; Když my sme skončili; V pivovaru sou šťastný*. V hlasatelských projevech to však není považováno za chybu. Pokud by Mareš důsledně vyslovoval foném *j* v těchto tvarech, ohodnotili bychom to jako výslovnost hyperkorektní. Za chybu považujeme tuto výslovnost u tvarů slovesa jít: *de, deme, pod'me*; a jmenovat: *menuje, menovalo, menoval*. Tato chyba se netýká pouze sloves, je možno si jí povšimnout i při výslovnosti příslovce ještě: *eště*, které se v Marešově projevu velmi často objevuje.

5.1.2 Implicitní výslovnost souhlásek

Obvyklým rysem Marešovy nedbalé výslovnosti je „polykání“ hlásek na konci slov. Samohlásky vypouští v přítomných a budoucích časech sloves: *hrajem, nebudem, oni chtěj*. Souhlásku *l* nevyslovuje v minulých časech sloves: *moh, krad, vykrad, přines, zakous*.

Nedbalá výslovnost se u Mareše projevuje také u souhláskových skupin. Konkrétně jde o zjednodušení souhláskových skupin ve slovech člověče, jestli, takhle, vlastně, která, kvůli, vždyť a fakt. V Marešově podání tak slyšíme: *čoveče, jesi, takle, vlasně, kerá, kůli, dyť, fak*. V dalším případě jsme si povšimli asimilace měkkosti u přídavného jména nejhezčím - *nejheščím*. Všechny tyto případy jsou v běžném řečovém proudu obvyklé, my však máme zato, že ve veřejné promluvě, a to ať už je spisovná, nebo není, jsou v rozporu

s ortoepickou normou. Vnímáme je tedy jako rozlišovací znak profesionální a neprofesionální promluvy.

5.1.3 Záměna souhlásek

U ukazovacích zájmen zaměňuje Mareš při výslovnosti *h* za *d*. Pouze výjimečně tak u něj uslyšíme výrazy jako například *tohle* nebo *tenhle*, *tohohle*, právě naopak hlavně *todle*, *todleto*, *tohodle*, *týdletý*. Jindy ve slově *h* pouze vypustí a ani ho nenahradí, vznikají tak výrazy: *tomletom*, *tenleten*.

5.1.4 Zkracování samohlásek

V Marešově projevu je možno slyšet spoustu příkladů typicky obecně-českého krácení samohlásek. Vyskytuje se nejen na začátku slov (*uplně*), ale i uprostřed (*podíváme*, *knedliky*, *řikali*) a hlavně na konci slov: *prosim* tě, *zatim*, *myslim*, *musim*, *neni*, *mluvim*, *nevěřim*, *nenávidim*, *prvnim*.

5.1.5 Prodlužování samohlásek

Dosud si Mareš nedbalou výslovností slova hlavně zkracoval, což bylo typické pro obecněčeskou mluvu. Nyní však uvedeme několik příkladů, kde hlásky ve slovech naopak prodlužuje, čímž dosahuje zdůraznění vybraných slov ve výpovědi. Tato slova většinou signalizují údiv (*Nééééé?; Jaktoooo?*), nebo souhlas (*Přesněěěě. Joooooo.*). Objevili jsme i jeden případ prodlužování samohlásky, které Mareš využil pro získání času na promyšlení, jak bude v promluvě pokračovat dál. Tím případem je slovo nebo ve větě: *Že upravuješ teda jakoukoliv část těla, vrásky, nebooooo...*

5.1.6 Protetické v-

Ve spisovné výslovnosti na protetické v- nenarazíme. Jde-li o výslovnost nespisovnou, není protetické v- používáno pouze vzácně, právě naopak, bez něj se nespisovná výslovnost neobejde. Protetické v- je předsouváno před slova začínající samohláskou *o-*. I když jde o výslovnost ovlivněnou interdialektem a neměla by se ve veřejných projevech objevovat, Mareš ji využívá velmi často. Příkladem jsou například slova *voni, von, vod, vona, vopravdu, vono, vo, vopila, vokrad, vostatní, vopíchat*.

5.1.7 Hezitační zvuky

Hezitační zvuky jsou běžným rysem veřejných projevů. Mluvčí při nich získává čas navíc, ve kterém se může zamyslet nad pokračováním svého projevu. Typickým hezitačním zvukem je *eeee, aaa*, nebo *mmm*. Mareš má však tu výhodu, že není ve studiu sám. Pokud tedy použije hezitační zvuk k získání času na přemýšlení, může mu pomoci druhý moderátor, který buď dokončí jeho původní myšlenku, nebo odvede pozornost jinam, aby měl Mareš času ještě víc.

5.2 Morfologická rovina

Nespisovnost se u Mareše projevuje také v morfologii. Charakteristiku pojmu použijeme z Příruční mluvnice češtiny: „Morfologie je částí gramatiky, která pojednává o slovních druzích z hlediska jejich forem a základních významů těchto forem.“¹⁴ V morfologické rovině očekáváme nejvíce chyb v tvoření koncovek u ohebných slovních druhů. Zaměříme se na tvary podstatných jmen, přídavných jmen, zájmen, číslovek a na tvary sloves.

¹⁴ *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. s. 227.

Mareš při svém projevu nedbá na spisovné koncovky u sloves, můžeme tak slyšet slovesa ve třetí osobě plurálu se zakončením na nespisovnou koncovku *-ej* nebo *-ou*: *nepařej, choděj, platěj, vyrazej, neměňej, vařej*. U slovesa *létat* tvoří správné koncovky, tvar kořene je spíše hovorový. Ve svém projevu mluví o filmu, který byl do češtiny přeložen pod názvem *Lítám v tom*. Samotný název ho možná ovlivnil a poté ve všech tvarech a odvozeninách slovesa *létat* tvoří špatné tvary: *lítá, nalítá, nalítat, nalítáváš, lítání*. Hovorová čeština do veřejných projevů proniká a prolínají se tak jazykové kódy. Za zmínku tak stojí, že se do Marešova projevu dostávají vedle spisovných a nespisovných i jazykové prostředky z hovorové roviny češtiny.

Nespisovné koncovky objevujeme v Marešově projevu i u přídavných jmen. Jedná-li se o tvrdá přídavná jména mužského rodu, ve většině případů můžeme slyšet jejich zakončení v jednotném čísle na nespisovné *-ej*: *obrovskéj, brazilskéj, přímej, červeněj, úplnej, úžasnej, novej, americkéj, strašnej, nakaženej, dlouhej, zakousnutej, zakopanej, úspěšnej, filmovej, bílej, krásnej, hezkej*. Má-li se v projevu přídavné jméno shodovat s podstatným jménem ženského rodu, obsahuje většinou nespisovnou koncovku *-ý* namísto spisovné *-é*: v *celý* Americe, fanoušci *dobrý* hudby, fanoušci *velký* akce, v *britský* historii, *nahý* holky, nejznámější *městský* legendy, *sázkový* kanceláře, na *český* televizi, *zmatený* otázky, balíček *značkový* kosmetiky.

Stejná chyba se opakuje i u zájmen vztažných (*kterej, jakej*), neurčitých (*nějakej; nějaký* peníze, *nějaký* otázky), ukazovacích (*takovej*) a totalizujících kvantum (*každej*).

Nespisovné *-ej-* se neobjevuje pouze v koncovkách, ale i uvnitř slov. Zastupuje tak spisovné *-ý-* Například: *bejt, rejži, zakrejvali, tejdnama, vejplatu,*

Další typ nespisovných koncovek jsme objevili v sedmém pádu množného čísla utvořeného od původního spojení tři týdny: *třema týdnama*. Koncovka *-ma* je v obecné češtině charakteristickou koncovkou pro všechna sklo-

ňovaná slova v sedmém pádě. Dalo se tedy očekávat, že v projevu Leoše Mareše zazní.

5.3 Lexikální rovina

Tato rovina se zaměřuje na slovní zásobu, slova a slovní spojení v ní obsažená. Slovní zásobu můžeme zkoumat podle jejích vrstev. Rozeznáváme celonárodní slovní zásobu, která se dělí na slova spisovná (neutrální, hovorová, knižní, termíny) a nespisovná (nářeční, slangová, profesionální, argotická). Další vrstva je vymezena časově, obsahuje slova historická, archaická nebo neologismy. Vrstva vymezená příznakem expresivnosti zahrnuje slova kladně zabarvená (familiární slova, hypokoristika, dětská slova, eufemismy) a záporně zabarvená (slova hanlivá, zhrubělá, vulgární, zveličelá). V projevu Leoše Mareše neočekáváme slova archaická ani knižní, protože je moderátorem komerčního rádia a měl by se snažit zaujmout cílovou skupinu a přiblížit se jí svou mluvou, což by se mu mohlo povést používáním nespisovných slov, neologismů a hanlivých slov.

Podle výsledků našeho zkoumání Mareš používá hlavně neutrální a hovorová slova, u kterých však tvoří nespisovné koncovky.¹⁵ Občas jsme narazili na frazémy: *Nevěřím ani nos mezi vočima. Jede nonstop. Má to zmáklý. Nemáš šanci.* Z oblasti změn slovního významu uvedeme příklad metonymie – *zlatý hod oštěpařky Barbory Špotákové*; synekdochy – *fandit našim*; a metafory – *buben* (těhotenské břicho), *skočit si na Metakryl* (nechat si udělat estetický zákrok).

Marešovy promluvy jsou plné vycpávkových slov. Vlivem jejich použití jsou jeho projevy delší. Nejčastěji používá slova: *vlastně, prostě, třeba, samozřejmě, jako.*

¹⁵ viz. kapitola 5.2

5.4 Syntaktická rovina

5.4.1 Zvláštnosti větné stavby

Začneme se zvláštnostmi větné stavby. Patří sem oslovení, které Mareš skoro nepoužívá. Místo konkrétního oslovení moderátorů používá častěji oslovení *čoveče*. Zaznamenali jsme pouze jedno oslovení věnované druhému moderátorovi ranní show (*Patriku*) a pět oslovení směřovaných ke zprávařce Lucii (*Lucie*, *Lucko*). Stejně malé množství se objevuje citoslovci. Mareš je využil pouze v pozici přísudku ve větě: *Šupem, šupem do Vancouveru*. Typické pro mluvený projev jsou vsuvky. I Mareš je často používá. Jako příklad uvedeme vsuvky pro něj typické: *Prosim tě; Myslim; Viš jako*.

5.4.2 Odchyly od pravidelné větné stavby

Dělí se na ty, které nepovažujeme za chyby, a na odchyly, které jsou syntaktickými chybami.

Do první skupiny řadíme elipsy, neúplné věty a nedokončené výpovědi. Ke každému typu nyní uvedeme příklady. Elipsu jsme objevili ve větě: *Tak samozřejmě za šašky*. Věta neobsahuje východisko, ale pouze jádro. Východisko známe z kontextu. Věta neúplná, která v tomto případě neobsahuje základní skladebnou dvojici, je například: *Šest hodin dvanáct minut a zpátky do Vancouveru*. Dalším příkladem je eliptická věta: *Takže Paris Hilton, klobouček*. Co se týče nedokončených výpovědí, u Mareše se vyskytují převážně nemotivované. Je to dáno tím, že mu občas skočí do řeči jeho kolega a nenechá Mareše domluvit. Podařilo se nám nalézt i motivovanou nedokončenou výpověď: *Ale je pravda, že novináři už píšou: Opilost, nebo reklamní tah...*

Druhou skupinu tvoří anakolut, zeugma, kontaminace a atrakce. Všechny tyto chyby se v projevu Leoše Mareše vyskytují. Je to způsobeno tím, že jde o mluvený projev. Mareš mluví hodně a rychle, proto není schopen v takovém

návalu informací korigovat další věty tak, aby odpovídaly spisovnému projevu. Na všechny typy odchylek kromě atrakce dále uvedeme příklady.

Anakolut, tedy vyšinutí ze souvětne vazby, se vyskytuje v Marešových výpovědích nejčastěji. *Ukradli sto čtyři miliónů korun a přišla o ty peníze banka v italském Miláně a peníze si odnesli dva lupiči.* Nebo například: *Není důvod, když nemá člověk peníze, tak si proč si pro ně nedojdou do té banky.*

Potěšilo nás, že když mluvil Mareš o bobistech, o kterých vyšel článek v New York Times, uvědomil si použití kontaminace a sám se opravil: *A to proto, že s nima vyšel nebo o nich vyšly dvě strany v New York Times.*

Dokonce když budou spolu chodit do posilovny, na solárko, na masáže, do vířivky, na dovolenou, na večere, nic divnýho ti nepříjde. V takovémto výčtu aktivit jsme očekávali zeugma, tvz. spřežení vazeb, a nemýlili jsme se.

5.4.3 Větný ekvivalent

V Marešových výpovědích se často objevuje jmenný větný ekvivalent, a to *Pozor!* Jeho využíváním se Mareš snaží získat pozornost posluchačů a kolegů ve studiu. Jeho promluvy bývají často dlouhé, myslím si tedy, že je namísto využívat tento větný ekvivalent, protože díky němu víme, že se blíží nějaká důležitá, nová informace.

5.4.4 Dodatečné připojování větných členů

Dodatečné připojování větných členů je také typickým rysem Marešových výpovědí. Mareš se totiž snaží neustále přidávat další a další informace k danému tématu, kumuluje je a vznikají tak často výpovědi typu: *Kdyby to byl frajer, ten novinář, tak se mohli dohodnout, že pojedou všichni tři, že to je dvojbob a že ten Amík by jim moh dělat ten bob, že by jeli v něm.*

5.5 Hodnocení Marešova projevu

I když je Marešova mluva spíše nespisovná, ve výsledku to nijak nevadí. Cílovou skupinou jeho projevů jsou posluchači mladé generace, kteří nespisovně mluví a mluvit spisovně jim připadá jako za trest. Tím, že Mareš mluví nespisovně, si zajišťuje věrnost posluchačů, kteří si pořad ráno zapnou, poslouchají ho a baví se při něm. Pořad tak nevypadá strojeně. Pokud by Mareš za každou cenu mluvil spisovně, přišel by asi o spoustu fanoušků z cílové skupiny. Neradi bychom podceňovali dnešní mládež, ale většina z nich jistě neví, co je anakolut, proč se v projevech využívají vycpávková slova atd. Pokud tedy Mareš mluví tak, jak mluví, většina posluchačů si ani neuvědomí, že říká něco špatně. Marešův projev hodnotíme sice jako nespisovný, ale adekvátní cílové skupině. Oceňujeme jeho snahu přizpůsobit se jazyku svých posluchačů. Kvalitu svému projevu dodává Mareš velkou slovní zásobou, pohotovostí a značnou plynulostí. Velice typické je pro Mareše střídání standardního a nestandardního kódu. V obvyklé profesionální promluvě to považujeme za nedostatek, protože situace je stále tatáž, měl by být tedy jednotný i kód. Mareš však svým projevem především chce pobavit, informovat, a hlavně zaujmout posluchače. Hodnotíme tedy jeho projev jako zdařilý, i když většinou nespisovný.

6 Spisovnost a nespisovnost v projevech Petra Krále

Petr Král je jediným moderátorem Ranního radiožurnálu. Jeho projev je vždy spisovný a adekvátní stylu veřejného projevu. Král je schopný za použití spisovné řeči mluvit spatra i komunikovat s hosty ve studiu či na telefonu. Umí se vyvarovat prostředků typických pro běžnou komunikaci. Jelikož má Ranní radiožurnál především informační povahu, je možno předpokládat, že se v pořadu budou hlavně číst zprávy a uvádět reportáže. V takovém případě musí být vše připraveno v tištěné nebo elektronické podobě a moderátor nemusí vymýšlet vlastní řeč, kterou by zaplnil minuty mezi hudebními bloky. Očekávali bychom, že poté při přechodu od čteného textu k vlastnímu nepřipravenému projevu dojde k výskytu chyb z různých jazykových rovin. Nestalo se tak. V projevu jsme našli minimum chyb, proto nyní nebudeme uvádět jejich rozsáhlé výčty a charakteristiky jazykových rovin, jako jsme se rozepisovali u projevu Leoše Mareše. Uvedeme pouze shrnutí.

6.1 Zvuková rovina

Pokud jde o výslovnost, dodržuje Král většinou pravidla správné výslovnosti. Jedinou chybu jsme našli při výslovnosti slovesa jít v první osobě plurálu rozkazovacího způsobu – *pod'me*. Vynechaný foném *j* je typickou chybou při výslovnosti při běžné mluvě. Narazili jsme i na tvary *ste* (*Vy ste přesvědčen, že ste...*), ale jak už jsme uvedli u Mareše, tento případ nepovažujeme za chybu ve veřejném neutrálním projevu. Správnou výslovnost potvrzuje i absence protetického *v-*. V několika případech použil Král tzv. hezitační zvuk *eee*. Jednou tomu bylo při opravování vlastního přeroknutí, v několika dalších případech pro získání krátkého času na srovnání si myšlenek a použití správných slov k pokračování promluvy.

6.2 Morfologická rovina

V morfologické rovině Král dokazuje, že umí tvořit spisovné koncovky tvarů všech ohebných slovních druhů. Nenarazili jsme u něj na žádnou nespisovnou koncovku –ej ani na nesprávné tvoření koncovek u sloves v první osobě singuláru, jelikož Král používá plurál skromnosti. Hovoří tak za celou redakci, která se podílí na tvorbě zpráv. V jeho projevu tak často můžeme slyšet promluvy v první osobě plurálu, jako např.: *Dobré ráno, tak už jsme tady zase. Jako obvykle začínáme s přísunem ranních informací, čekáme na naše reprezentanty v krasobruslařském klání mužů.* Do Králova pořadu se takovýto přístup hodí, dává na vědomí, že se na pořadu podílí více lidí, i když do éteru mluví jen jeden moderátor.

6.3 Lexikální rovina

V oblasti lexika Král dodržuje používání neutrálních slov, která odpovídají jeho celkovému projevu. Místy se objevují slangová slova ze sportovního odvětví – např. *ve stíhačce*, přičemž je na mysli stíhací závod na deset kilometrů biatlonistek; *olympiáda*, *kolbiště*. Používání neutrálních slov může v posluchačích vyvolat dojem, že Král mluví zastarale. Je to dáno tím, že jeho slova nejsou nijak expresivně zabarvená a jak jsme již zmínili v morfologické rovině, nejsou nesprávně zakončená.

6.4 Syntaktická rovina

Dosud jsme v jazykových rovinách projevu Petra Krále nalézali pouhé minimum chyb. Nebude tomu jinak ani v rovině syntaktické. Král tvoří plnohodnotné věty. Málokdy se stane, že by vynechal sloveso. Takové případy jsme našli pouze u neúplných vět, které jsou zároveň řečnickou otázkou. I když je ve studiu sám, používá občas tázací věty, na které si sám odpoví – *No a*

ve zprávách? nebo *No a Michal Březina*? Dalšími případy jsou zautomatizované eliptické výpovědi typu: *Podrobněji za chvíli; Více o tom za chvíli*.

Stejně jako u Mareše jsme objevili postupné přidávání větných členů. Konkrétně na příkladu: *Jak vzpomíná na svou první olympiádu a jak se buduje olympijská vesnice a jak náročný je konec vrcholové sportovní kariéry?* Petr Král má ve svém pořadu několik telefonických rozhovorů s hosty. Jednotlivé hosty vždy představí, využije přitom přístavku. *O budoucnosti Dělnické strany bude už podruhé rozhodovat Nejvyšší správní soud, podrobněji v hlavních zprávách už za chvíli a pak také v ranním interview v sedm padesát, kdy bude naším hostem Tomáš Sokol, advokát. Nebo např.: Dnešní noviny prolistoval, četl z nich a číst z nich taky bude teď Petr Dudek, vedoucí redakce publicistiky.*

6.5 Hodnocení Králova projevu

Při poslechu projevů Petra Krále jsme nenalezli mnoho chyb, které by odporovaly spisovnému vyjadřování. Ve všech jazykových rovinách se snaží o dodržení spisovných podob jazyka. Daří se mu to, a navíc jeho projev nezní strojeně. Je vidět, že spisovnost mu není cizí. Co se týče adekvátnosti projevu k cílové skupině, hodnotíme ho jako odpovídající. Posluchači Českého rozhlasu očekávají kultivovaný projev, který jim podá veškeré informace a novinky, které daný den proběhly, nebo se uskuteční. K takovému projevu se spisovnost hodí. V projevu Petra Krále oceňujeme schopnost udržet spisovnou rovinu mluveného jazyka i při přechodu ze čteného textu na mluvení spatra. Ve srovnání s ostatními moderátory, které jsme pozorovali, je jediný, kdo je toho schopen.

7 Spisovnost a nespisovnost v projevech Katky Kolínkové

Katka Kolínková je, stejně jako Petr Král, jedinou moderátorkou své ranní show. Její projev je tedy veden formou monologu. Dialog se objevuje pouze minimálně při telefonických rozhovorech o aktuální dopravní situaci. Radio Beat je zaměřeno na posluchače, kteří mají rádi rockovou hudbu, zajímají se o novinky z rockového světa, o data koncertů atd. Tyto informace jim Kolínková sděluje. Očekáváme proto, že se v její řeči budou objevovat slangové výrazy z oblasti hudby. Jelikož sledujeme ranní show komerčního a navíc zájmového rádia, neočekáváme spisovnou podobu projevu, spíše naopak.

V další části BP budeme analyzovat jednotlivé jazykové roviny v projevu Katky Kolínkové. Pojmenujeme a uvedeme příklady chyb, kterých se ve svém projevu dopouští. Zhodnotíme, zda mluví adekvátně k veřejnému projevu, nebo zda se nechává ovlivnit cílovou skupinou, na kterou je pořad zaměřen. Jednotlivé příklady se snažíme při výčtech uvádět v pořadí, v jakém v pořadu zazněly.

7.1 Zvuková rovina

Posloucháním projevů Katky Kolínkové jsme zjistili, že velmi dbá na spisovnou výslovnost. Její výpovědi jsou sice pomalejší a slova občas zbytečně natahuje, ale to vše připisujeme onomu soustředění se na spisovnou výslovnost. Ke konci pořadu se ale začínají objevovat v délkách samohlásek, ať už v jejich krácení (*prosim, myslím, nevím, uplně, vidím, rozumím*), nebo naopak prodlužování (*přide*). Zmíněné sloveso v první osobě jednotného čísla (*prosim*) použila jednou dokonce v ještě nespisovnější podobě – vyslovila pouze část slova, a to *sim*. V projevu tedy zaznělo: *Sim vás, abyste to neprošvihli, tak si to někde poznamenejte*. Nespisovnou výslovnost slovesa *přide* použijeme také jako příklad nedbalé výslovnosti fonému *j*. Setkáváme se s ní i v jiných

případech, a to např.: *pod'me*. Pokud jde o nedbalou výslovnost souhláskových skupin, objevili jsme ji ve slovech *kerou* a *takle*. Všechny tyto chyby se však oproti projevu Leoše Mareše objevují velmi sporadicky. Například protetické v- jsme zaznamenali pouze ve třech případech – ...*a voni vám to takle posunuli; vopravdu, vopatrně*.

7.2 Morfologická rovina

Ani v morfologické rovině se v projevu Kolínkové neobjevuje moc chyb. Objevili jsme nespisovnou koncovku –ej ve slovním spojení *zavařenej nákladák*, nesprávně utvořenou koncovku v případě slovního spojení *na svým autě*. Nespisovnou koncovku vytvořila Kolínková také v případě druhého pádu množného čísla od číslovky čtyři – *čtyřech*. Ve zbytku projevu však disponuje schopností tvořit spisovné koncovky jmen i sloves. Můžeme říci, že nás tím velmi překvapila. Neočekávali jsme takovou kvalitu projevu v komerčním, a navíc zájmovém rádiu.

V projevu Kolínkové se mísí plurál skromnosti s první osobou singuláru. Objevujeme tak výpovědi typu *Hráli jsme si Animals; Když se podíváme na aktualitu...; Popojedeme s kapelou Slade*; ale i *Takže ještě tady mám jedno varování; Už mi to tady hlásil jeden Beaťák; ...a píše mi ještě...* Toto mísení a prolínání dvou různých způsobů vyjadřování není vhodné. Kolínková by měla zvolit pouze jeden a ten používat v celém pořadu.

7.3 Lexikální rovina

Jelikož je Radio Beat zájmové rádio, očekávali jsme slovní zásobu plnou slangových výrazů. Překvapilo nás, že tomu tak není. Slangové výrazy se v projevu Kolínkové objevují, ale není jich mnoho. Jako příklad uvedeme výrazy *něco z domácího bigbítka, americká grupa, bend, klávesák*. Toto nepoužívání spousty slangových výrazů přisuzujeme faktu, že i v lexikální rovině se

Kolínková snaží o spisovný projev. Je tedy vidět, že i v této jazykové rovině využívá spíše neutrální slova, která spisovný projev charakterizují. Zvláštností Kolínkové je, že používá zdvojnásobky. V jejím projevu tak můžeme slyšet slova *sluníčko*, *prašánek*, *bodík*, *kousíček*, nebo *kvapík*. Z hovorové češtiny zazněla podstatná jména *nákladák*, *osobák* a z obecné češtiny slovesa *neurveme* a *pojedeme*.

7.4 Syntaktická rovina

Kolínková se ve svém projevu snaží vyvarovat chyb i v rovině syntaktické. Nenalezli jsme žádné odchylky od pravidelné větné stavby, které jsou považovány za chyby. Ty, které nepovažujeme za chyby, jsme objevili v několika případech. Příkladem nedokončené výpovědi je věta: *Bohužel u jeho jména máme i datum druhé, čtvrtý prosinec 1993, ale však vy víte...* Této větě předcházela informace, o vzpomínce na Franka Zappu, který by ten den oslavil narozeniny. Jelikož ale zpěvák již nežije, využila Kolínková na konci výpovědi nedokončenou větu, protože nebylo potřeba dalších slov. V projevu se objevují neúplné věty, kterým chybí sloveso, např. *Před námi pondělí s datem jednadvacátého prosince...* nebo *Na Beatu vzpomínka na české rokenrolové božstvo*. Zde je však elipsa slovesa záměrná, a proto není možno považovat jejich užívání za nedostatek projevu. Většinou se však vyskytují plnohodnotné věty, převažují souvětí nad větami jednoduchými.

7.5 Hodnocení projevu Kolínkové

Projev Katky Kolínkové působí neprofesionálně. Jde o komerční, zájmové rádio, očekávali bychom, jak se to ukázalo například v případě Marešové, že se budou kódy střídát, nebo že bude projev z větší části substandardní. Kolínková se přesto snaží o spisovnou úroveň vyjadřování. Díky tomu je její výslovnost zdlouhavá a místy se jí podaří včlenit nespisovný tvar, takže její

snaha přichází vniveč. Tato snaha je přehnaná a to není dobré. Její projev by působil přirozeněji, kdyby mluvila hovorově případně i obecněčesky jako Leoš Mareš. Překvapilo nás, že skoro nevyužívá slangových výrazů. Právě v rockovém rádiu bychom očekávali slangovou mluvu, která je typická pro posluchače rocku. Celkově tedy její projev hodnotíme jako nepřirozený.

8 Závěr

Cílem naší práce byl rozbor vybraných rozhlasových pořadů se zaměřením na funkci spisovnosti a nespisovnosti. K rozboru jsme si vybrali tři rádia s různým zaměřením. Z veřejnoprávního Českého rozhlasu jsme k rozboru použili pořad Ranní radiožurnál, jehož moderátorem je Petr Král. Zástupci komerčních rádií se stali Leoš Mareš z Evropy 2 s pořadem Ranní show Evropy 2 a Katka Kolínková z Rádia Beat s pořadem Kachna k snídani.

Domníváme se, že jsme zvolili správný výběr, jelikož nám moderátoři poskytli spoustu materiálu, který jsme mohli rozebírat. Navíc každý z moderátorů má od ostatních naprosto odlišný styl vyjadřování. Petr Král mluví spisovně a je vidět, že mu to nedělá potíže. Leoš Mareš míší spisovnost a nespisovnost, což není dobré, ale kvalitu projevu dohání svou širokou slovní zásobou a pohotovostí. Z našeho pohledu je na tom nejhůř Katka Kolínková, u které je znát přehnaná snaha o spisovnost projevu, která ale ve výsledku působí velmi strojeně. Do jejího projevu se navíc místy dostávají prostředky z nespisovného jazyka a celou její snahu mluvit spisovně tak značně narušují.

Na základě našeho pozorování můžeme uvést nejčastější chyby a prohřešky proti spisovnému vyjadřování v projevech zmiňovaných moderátorů. V rovině zvukové jimi jsou protetické v-, prodlužování nebo naopak zkracování samohlásek, nedbalá výslovnost souhlásek a hezitační zvuky. V morfologické rovině se nejčastěji objevovaly nesprávné koncovky při skloňování jmen nebo časování sloves. Rovina lexikální se obešla bez větších chyb. V projevech převažovala neutrální slova, což považujeme za spisovné. V syntaktické rovině jsme jako nejčastější prohřešek proti větné struktuře našli neúplné výpovědi nebo nedokončené věty, které ale nejsou považovány za chyby. Tato rovina tedy stejně jako rovina lexikální nevykazuje nespisovné prvky.

Moderátoři jsou považováni za modelové mluvní autority, které mají přinášet veřejnosti projevy spisovné a kultivované, aby si z nich posluchači

brali příklad. Z naší trojice moderátorů tento fakt beze zbytku splňuje pouze Petr Král. Je to jistě dáno i tím, že jako jediný moderuje pořad na veřejnoprávním rádiu. Pokud bychom chtěli srovnávat promluvy moderátorů na veřejnoprávní a komerční televizi, došli bychom pravděpodobně ke stejnému závěru. V komerčních rádiích se často nedbá na spisovnost, ale na zábavnost, poutavost, zajímavost a hlavně na poslechovost. Při porovnávání Leoše Mareše a Katky Kolínkové jsme došli k závěru, že je lepší, aby moderátor mluvil nespisovně, než aby se snažil o spisovnost, když si jí není jist a takové vyjadřování mu potom dělá bez předem připravené psané podoby problémy. Projev navíc působí nepřírozně, strojeně a o to víc jsou problematické jak jeho kvalita, tak důvěryhodnost.

9 Seznam použité literatury

CVRČEK, Václav. Spisovnost a její zdroje. *Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*, 2006, roč. 67, č. 1, s. 46-60. ISSN 0037-7031.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha : ISV, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČMEJRKOVÁ, Světlá. Identita slova a prolínání hlasů v dialogu, konverzaci a institucionální komunikaci. *Slovo a slovesnost : časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*, 2002, roč. 63, č. 1, s. 26-41. ISSN 0037-7031.

DANEŠ, F. Pojem „spisovného jazyka“ v dnešních společenských podmínkách. In *Dynamika současné češtiny z hlediska lingvistické teorie a školské praxe : Věd. konf. Houštka u Staré Boleslavi 3.-5. září 1986, katedra čes. jazyka a lit. pedagogické fak. Univ. Karlovy* : [Sborník referátů]. 1. vyd. Praha : Univ. Karlova, 1988. s. 21-28. Sborníky pedagog. fak. Univerzity Karlovy.

DANEŠ, František; JEDLIČKA, Alois; HÁLA, Bohuslav. *O mluveném slově*. 1. vyd. Praha : SPN, 1954.

HAUSENBLAS, Karel. *Výstavba jazykových projevů a styl*. 1. vyd. Praha : Universita Karlova, 1971. 184 s.

HRONEK, Jiří. *Obecná čeština*. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1972. 160 s.

HRONEK, Jiří; SGALL, Petr. Sbližování spisovné a obecné češtiny. *Naše řeč*, 1999, roč. 82, č. 4, s. 184-191. ISSN 0027-8203.

HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha : Scientia, spol. s r. o., 1995. 74 s. ISBN 80-85827-93-X.

JIRÁK, Jan. Diskuse o užívání spisovné češtiny z hlediska medializace veřejné a soukromé komunikace. *Naše řeč*, 2006, roč. 89, č. 1, s. 15-20. ISSN 0027-8203.

MÜLLEROVÁ, Olga. Úlohy moderátora v rozhlasovém diskusním pořadu Radioforum. *Naše řeč*, 1999, roč. 82, č. 4, s. 169-183. ISSN 0027-8203.

MÜLLEROVÁ, Olga; HAVLOVÁ, Eva. Poznámky k textové výstavbě rozhlasového pořadu Dobré jitro. *Naše řeč*, 1993, roč. 76, č. 1, s. 19-25. ISSN 0027-8203.

NEBESKÁ, Iva. *Jazyk, norma, spisovnost*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1996. 159 s. Acta Universitatis Carolinae, Philologica ; Monogr. 126-1995. ISBN 80-7184-144-7.

Příruční mluvnice češtiny. Vyd 2., opr. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 799 s.

SGALL, Petr; HRONEK, Jiří. *Čeština bez příkras*. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1992. 181 s. ISBN 80-85467-29-1.

Spisovný jazyk v dějinách české společnosti. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno : Host, 2009. 135 s. ISBN 978-80-7294-311-1 (brož.).

STANĚK, Vladimír. Příspěvek k charakteristice jazyka a stylu rozhlasové reportáže. *Naše řeč*, 1998, roč. 81, č. 1, s. 13-20. ISSN 0027-8203.

SVOZILOVÁ, Naďa. *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině : (jazykové sloupky z Literárních novin 1992-99)*. Vyd. 1. Jinočany : H & H, 2000. 171 s. ISBN 80-86022-64-1 (brož.).